

N

Na'Aman, Nadav 1939 Jeruzsálem, Izrael. - Héber Egyetem Jeruzsálem BA 1967. Ma 1970 Tel Aviv Egyetem PhD 1975. Tanított Tel Aviv Egyetem 1971-től. Héber Egyetem Jeruzsálemben 1971-73. 1979. Tel Aviv 1977- Szakterülete a Héber Biblia, Mezopotámia tanulmányok. **Művei:** From Nomadism to Monarchy: Archeological and Historical Aspects of early Israel cod. 1990. Borders and Districs in Biblical Historiography 1986.

Nachmanida, más néven: **Moses, ben Nachman**, 1194 Gerona– 1270?. Spanyolország - Zsidó filozófus, tudós, ezegéta, költő és orvos. Több néven is ismert, spanyol neve: **Bonastrug da Porta**, zsidó irodalmárként: **RaMBaN** (Rabbi Moses ben Nachman) vagy **Moses Gerondi rabbi**. Barcelonában tanult, majd a katalóniai zsidók igen befolyásos lelki és politikai vezetője lett, akit a tartomány keresztény vezetői is nagyra tartottak. 1263-ben I. Aragóniai Jakab nyilvános vitára hívta ki az aposztata Pablo Christiani ellen, ez volt a híres „barcelonai disputa”, mely során ~ megvédte a zsidó álláspontot. Érveit később a geronai püspök leírta, ezért a domonkosok a keresztény hit megsértésével vádolták, a király azonban mellé állt. 1267-ben Izraelbe ment, felélesztette a zsidó közösségeket és intézményeket, amelyek a tatárok inváziója és a kereszties hadjáratok alatt hullottak szét. Nagyszámú zsidó bevándorlót telepített le Akkonban, Jeruzsálemben és Haifában. Egzegétaként a konzervatív francia irányzat mellé állt. Bibliakommentárja, jogi döntései és Talmud-magyarázatai korában közismertek voltak. Pentateuchus-kommentárját a késő-középkorban a kabbalisták előszeretettel tanulmányozták és továbbkommentálták. **Művei:** *Kitvei Ha-RaMBaN*. Jerusalem 1963; *Torat ha-Adam*. Bney Brak 1979, Jerusalem 1981. **Irodalom** (válogatás): GRAETZ, H., *Geschichte der Juden*. Leipzig 1863, 7. kötet, 43–; UNNA, Y., *Rabbi Mosche ben Nachman*. Jerusalem 1954; SCHOLEM, G., *Ursprung und Anfänge der Kabbala*. Berlin 1962; MUTIUS, H.-G. von, *Die christlich-jüdische Zwangsdisputation von Barcelona*. Frankfurt – Bern etc. 1982; TWERSKY, I. (szerk.), *Rabbi Moses Nachmanides: Explorations in His Religious and Literary Virtuosity*. Cambridge 1983.

Nádasi Vilmos 1932 Budapest, - 1999. Budapest Magyarország, -Református lelkész. A Bp-i Szent László Gimnáziumban tett érettségi vizsgát 1950-ben "kitűnő" eredménnyel. A Budapesti Református Teológiai Akadémián tanult 1950-1955 között. Az I. lelkészsképesítő vizsgát 1955. szeptember 18-án tette le "jeles" eredménnyel, a II-at 1956. szeptember 11-én, szintén "jelesen", s ezzel "református lelkész"-i oklevelet szerzett. 1961. október 11-én szentelték fel. - Segédlelkész a Budapesti Református Teológiai Akadémián (1955-1956), Szigetszentmiklóson (1956-1957), Monor-Kistemplomban (1957-1958), Nagykőrösön (1958.- 1961.), lelkipásztor Magyarbolyban (1961.-1970.), Gyónon (1970. -1979), Budapest-Baross téren (1979. -1999). Közben a Református Zsinati Iroda Sajtó Osztályának vezetője (1976. -1978. június 1. között)

Nádor Ferenc, 1921 Elek – 1991 Budapest, Magyarország - Apja, Niedermeyer Ferenc dohánykereskedő volt. A szegedi piarista gimnáziumban érettségizett 1940-ben, majd belépett a rendbe, ahol a Szt. Ágostonról nevezett Ferenc nevet vette föl. A váci

noviciátus után teológiát tanult a budapesti Pázmány Péter Egyetemen. Nevét 1942-ben magyarosította Nádorra. 1947-ben teológiai licenciátust szerzett, majd előjárói 1947-ben a debreceni gimnáziumba küldték hittanárnak, ahol az 1948. évi államosítás után is tanított hittant az általános iskolában, egészen 1950-ig, a rend ottani föloszlatásáig. Ezután a csanádi egyházmegye pap lett és káplánként működött Csorváson, majd 1953-tól Endrődön és 1959-től Gádoroson. Még gimnáziumi tanárként részt vett a regösmozgalomban és diákklubot szervezett. 1961-ben megszerezte a teológiai doktorátust. 1965-ben nevezték ki a szegedi Teológiai Főiskola szentírástan tanárának. A főiskolai tanárság mellett 1978-tól kiegészítő lelkész volt Békéscsabán, 1979-től Szeged-Rókuson, és 1980-tól Orosházán. 1980-ban súlyosan megbetegedett, barátja, Ormai Gusztáv budapest-albertfalvai plébános vette magához. **Művei:** *Bevezető az újszövetségi Szentírásba.* 2 kötet (Nyíregyháza) 1975; *Bevezető az ószövetségi szentírás keletkezés- és irodalomtörténetébe.* 2 kötet. Bp. 1978.

Naftali, Kraus, 1932 Budapest – Magyarország/Izrael - Ortodox zsidó iskolában (Tórát Emet), majd a pesti gettóban és magyarországi jesivákban nevelkedett, 1949-ben Izraelbe települt, jesivába járt és katonai szolgálatot teljesített. 1954-ben újságíró lett, a *Mááriv* (héber) és *Algemeiner Journal* (jiddis) c. újságok, valamint az *Új Kelet* és a *Hét Tükre* állandó munkatársa, illetve három éven keresztül a *Magyar Hírlap* izraeli tudósítója. Jelenleg a Kossuth Rádió vallásrovatának munkatársa, valamint állandó cikkírója az *Új Életnek* és az Országos Rabbi Képző Zsidó Egyetem honlapjának, amelyen több könyve is olvasható. Több héber nyelvű könyv szerzője. **Művei:** *A Talmud bölcsei.* Bp. 1993; *Zsidó ünnepek.* Bp. 1994; *Az Ősi Forrás - Heti Szidrák.* Bp. 1990, ²2001; *Próféták Népe – haftarák.* Bp. 1992; *A Talmud Bölcsei.* Bp. 1993; *Zsidó Ünnepek.* Bp. 1994; *Mózes öt könyve a haszid folklórban.* Bp. 1995; *Zsidó Imakönyv,* szerkesztés és kommentár. Bp. 1996; *A zsidó ujév fohászai,* szerkesztés és kommentár. Bp. 1997; *A zsidó etika.* Bp. 1998; *Az Őt Tekercs.* Bp. 1998; *Az Engesztelőnap Imarendje,* szerk. és kommentár Bp. 1998; *Az Őrködés Haggadája,* szerk. és kommentár. Bp. 1999; fordítás: DONIN, H., *Zsidónak lenni* Bp 1991, ²1998, ³2006; *Dávid Zsoltárai.* 1. Bp. 1999; *Dávid Zsoltárai.* 2. Bp. 2000; fordítás: *Zsidó misztika – A "közepesek könyve" – Tánjá.* Bp. 2001; *Salamon Példabeszédei.* Bp. 2001; *Az áldozat visszatér.* Bp 2002; *Jób szenvedései.* Bp 2002; *Ezra és Nechemja.* Bp 2003); *A 613 parancsolat.* Bp 2004; *A zsidó Biblia női alakjai.* Bp 2005; *Mit mond A Halacha?* Bp 2005.

Nagy Antal Mihály 1930- Hajdúnánás, Magyarország - Középkiskola Hajdúnánás, Budapesten, a Lónyai Református Gimnázium. A Debreceni Református Teológiai Akadémián szerzett 1956-ban lelkészi oklevelet, kitűnő minősítéssel. 1980-ban doktorált az ószövetségi tudományokból, a Debreceni Református Teológiai Akadémián. 1992-től a Sárospataki Református Teológiai Akadémia vallástörténeti és missziói tanszékének tanszékvezető tanára, valamint a Doktorok Kollégiuma Vallástörténeti Szekciójának elnöke. Több éven át prodékán (1995-1997), majd dékán (1998-2000). A Sárospataki Teológiai Akadémia kiadványainak (1996-2000) és a Sárospataki Füzetek (1997-2000) felelős főszerkesztője. 1997-től a Magyar Bibliatársulat Alapítvány Szöveggondozó Bizottságának tagja, s ugyancsak 1997-től a Sárospataki Református Teológiai Akadémia Missziótudományi Kutatóintézetének igazgatója. 1997-ben doktori Ph. D. fokozatot nyert, 1999-ben pedig egyetemi tanári kinevezést kapott. A Magyar Professzorok

Világtanácsának alapító tagja. A Magyar Tudományos Akadémia Köztestületének tagja. A Nachmú Ami Alapítvány Kuratóriumának tagja. 2004. június 1-től nyugdíjas, óraadó. Művei: *Sámuel első könyvének magyarázata*, 1982, 1995. *Örök szövetség. Válogatott tanulmányok a zsidóság és keresztyénség kapcsolatának témaköréből*. Kálvin János Kiadó, 1995. A kötet a "Keresztyén-Zsidó Társaság Emlékplakett 1995" kitüntetésben részesült. *Bibliai régiségtan*. Sárospatak, 1995.; *Bibliai hermeneutika*. Sárospatak, 1996.; *Vallástörténeti prolegomena*. Sárospatak, 2000.; *A karizmatikus vezetők színrelépésének bibliai rendje*, 1999.; *Újszászi Kálmán. Tudós tanárok – tanár tudósok*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Budapest, 2003. Kéziratban: *Ószövetségi Bibliaismeret*, 2006.

Nagy Gusztáv, 1844 Gyöng – 1900 Erdőbénye Magyarország - 1858-ban a nagykőrösi gimnáziumban végzett, 1863-tól teológiát tanult, 1867-ben az utrechti egyetem hallgatója volt, 1969-től Sárospatakon teológia tanár. Számos lapban publikált. **Művei:** *Jézus imája*. Bp. 1875; *Az Újszövetség új magyar fordítása*. Bp 1878; *A korinthusi levél első eredeti alakja*. Sárospatak 1883.

Naveh, Nira 1937. Jeruzsálem Izrael - Héber Egyetem Jeruzsálem BA MLS. Tanított Héber Egyetem Archeológiai Intézetében Jeruzsálem 1962- Szakterülete az Archeológia. **Művei:** *The New Ency. Of Archeological Excavations in the Holy Land* 1993. *Bibliography of Personal Bibliographies of Scholars of the Archeology of Palestine* IEJ 35. (1985).

Negev, Avraham 1923. Pinsk, Lengyelország – Héber Egyetem BA 1956. MA 1958. PhD 1961. Tanított a Héber Egyetemen 1964-68. Ásatások szakértője Obova-Avdat, 1958-61. 1976-77. Vezeti az ásatásokat Caesarea 1961-tó. Mampsis-Kurnub 1965-67. 1972. Elusa-Haluza 1973. 1979-80 Susiya-Carmel 1984-85. Szakterülete Archeológia, Újszövetség. Szemita nyelv, szövegek és feliratok. **Művei:** *Personal names in the Nabatean Realm* Hebrew un. Inst. Of arch. 1991. *The Architecture of Mampsis Final report. Volume in. The Middle and Late Nabatean Periods* (Heberw U. Inst. Of Ach. 1988). *The Architecture of Mampsis: Final Report. Volume II.: The Late roman and Byzantine Periods* Hebrew U. Inst. Of Arch. 1988.) *Nabatean Archeology Today* (N.Y. U. 1986).

Neilosz, Sinaita, ? Ankara – 430 k. Görögország - A konstantinápolyi udvar magas beosztású tisztviselője volt, valószínűleg Aranyszájú Szt. János és Euagriosz tanítványa lett. Az 5. sz. első felében írt aszketikus, egezetikus, homiletikai műveket és leveleket. Bizonytalan, hogy – mint sokan tartják – a Sínai-hegyen remetéskedett-e. **Művei:** *Migne* PG 79.

Nelson, Richard D., 1945. Fort Still, USA OK. – Trinity Luth Sem MDiv 1970. Union Theol Sem ThM 1971. PhD 1973. Tanított Ferrum Coll 1977-1980. 1980- Szakterülete a Héber Biblia. **Művei:** *First and Second Kings*. Joh Knox, 1987. *The double Redaction of the Deuteronomistic History* JSOT 1981.

Nestle, Eberhard, 1851 Stuttgart – 1913 Stuttgart, Németország - Evangélikus teológus és Biblia-kutató, orientalista. Blaubeurenben evangélikus kolostori iskolában, majd a tübingeni egyetem teológiai fakultásán tanult. 1874-ben szövegkritikai és vallástörténeti tanulmányokat folytatott Berlinben, Lipcsében és Londonban. 1877–1880 között Tübingenben tanársegéd volt, majd lelkész, 1883-tól az ulmi gimnáziumban tanított. A 19. sz.-ban ismertté vált LXX-kódexek szöveggyűjteményével (különösen a Codex Sinaiticuszal) foglalkozott. Közreműködött a Biblia Tischendorf, Westcott, Horth és Weiss által készített kritikai kiadásában. 1890–1893 között az orientalisztikai tanszék vezetője volt Tübingenben, 1898-tól az evangélikus szeminárium tanára és 1912-től vezetője lett Maulbronnban. Az ÚSz görög szövegének kiadójaként főleg a Tischendorf-kiadást, valamint a Codex Sinaiticust követte, 1898-ben a württembergi Bibliatársulattal adta ki *Novum Testamentum Graece cum apparatu critico ex editionibus et libris manus scriptis collecto* címmel. ~ gondozta az ÚSz latin kiadását is, amelyben az 1592-es Vulgata-kiadást kombinálta az ÚSz görög szövegével egy görög–latin kiadásban: *Novum Testamentum graece et latinae*. Megjelentetett egy görög–német ÚSz-t is Luther szövegével. **Művei:** *Die israel. Eigennamen nach ihrer religionsgeschichtl. Bedeutung*. Haarlem 1876; *Psalterium tetraglottum graece, syriace, chaldaice et latine*. Tübingen 1879; *Veteris Testamenti graeci codices Vaticanus et Sinaiticus cum texto recepto collati*. Tübingen 1880, ²1887; *De Sancta Cruce*. Tübingen 1889; *A Tract of Plutarch on the Advantage to be derived from one's Enemies*. Cambridge 1894; *Septuagintastudien*. 6 kötet. Tübingen 1886, 1896, 1899, 1903, 1907, 1911; *A Palestinian Syriac Lectionary containing lessons from the Pentateuch, Job, Proverbs, Prophets, Acts, and Epistles*. Tübingen 1897; *Einführung in das griech. NT*. Tübingen 1897, ⁴1923; *Die KG des Eusebius aus dem Syrischen übers.* Tübingen 1901; *Novum Testamentum graece cum apparatu critico ex editionibus et libris manus scriptis collecto*. Tübingen 1898; *Novum Testamentum graece et germanice*. Tübingen 1898; *Novum Testamentum latine*. Tübingen 1906; *Novum Testamentum graece et latine*. Tübingen 1906; *Das Buch Jeremia griech. und hebr.* (társkiadók: DAHSE, J., NESTLE, ERWIN). Tübingen 1924.

Nestle, Erwin, 1883 Ulm – 1972? Németország - Evangélikus teológus. Filozófiai doktorátust Tübingenben szerzett 1911-ben. Apja Nestle, Eberhard, akinek halála után még 50 évig dolgozott ÚSz görög nyelvű kritikai kiadásán. 1959-től Kurt Aland-al együtt dolgozott, a 20 században felfedezett kéziratokat felhasználva a kritikai apparátust. 1955-ben egy nemzetközi munkacsoportot hoz létre az újszövetség görög szövegének kiadására. 1959-től Münsterben működik ez a nemzetközi kutatócsoport, ahol az egész világron fellelhető bibliai kéziratok mikrofilmes adatbázisa található, melyet ők hoztak létre. **Művei:** *Judaea bei Josephus*. Tübingen 1911; kiadóként: *M. Luther, Die Wittenberger Vulgata von 1529* (WA, Dt. Bibel III). 1914; *Novum Testamentum graece*. Stuttgart ²²1956 (társkiadó: ALAND, A.); *Novum Testamentum latine*. Stuttgart ⁷1952; *Novum Testamentum graece et germanicae*. Stuttgart ¹⁵1954; *Novum Testamentum graece et latine*. Stuttgart ¹⁷1956.

Neugebauer, Fritz 1932. Bunzlau, Németország - Tanult Halle Egyetemén ThD 1957. Tanított katechetischen Oberseminar 1960-64. Halle Egyetem 1984- Szakterülete Újszövetség. **Művei:** *Jesus der Menschensohn. Ein Beitrag zur Klarung der Wege*

historischer Wahrheitsfindung im Berich der Evangelien (1972). Die Entstehung des Johannesevangeliums, Altes und Neues zum Frage seines historischen Ursprungs (1968).

Neumann Ede, 1859 Óbuda – 1918? Magyarország - Bölcsészdoktor. 1877–1882 között Budapesten tanult, rabbivá avatták, 1883-ban főrabbi lett Nagykanizsán. **Művei:** *A muhammedán József-monda eredete és fejlődése*. Bp. 1881; *Hitszónoklatok és beszédek*. Nagy-Kanizsa 1886; *Zsidó vallástörténet*. 2 kötet. Bp. 1894, 1897; *Rövid héber nyelvtan*. Bp 1895; *Az asszír korszak prófétái és a zsidók története*. Bp 1908; *A héber irodalom története*. In: Heinrich G. (szerk.), *Egyetemes Irodalomtörténet*. I. Bp ?

Neumann, Kenneth J., 1940 Albany USA MN - Tanult Concordia Sr. Coll BA 1963. Concordia Sem MDiv, STM 1963-68. Toronto School of Theology ThD 1988. Tanított Luth Ch. 1968-72. 1976-81. 1988- Levangélikus lelkész. Thol Sem. Kanada 1979-80. 1982-83. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *The Authenticity of the Pauline Epistle in the Light of Stylstatistical Analysis* SBL diss. Ser. 120. Scholars, 1990. *Romans: The Gospel According to Paul* 1986.

Neusner, Jacob 1932, Hartford, USA CT. – Jewish theol. Sem MHL 1960 Columbia Egyetem PhD vallástudományból 1960. Tanított Milwaukee Egyetemén 196-162. Brandeis Egyetemen 1962-64. Dartmouth Coll 1964-68. Brown Egyetem 1968-90. Judaiztika tanára. Igen befolyásos és ellentmondásos judaizmus kuató. 924 könyvet írt vagy szerkesztett amelyek a Tóra, Misna, Tozefta, Talmud, Midras, vagy már zsidó írásokról szólnak. Számos dokumentumot ő fordított le angolra és ezzel megnyitotta a nagyközönség számára a rabbinikus szövegeket. Teológiai és történeti szövegekkel egyaránt foglalkozott. Az amerikai zsidó szellemi élet kiemelkedő szereplője, számos konferenciát szponzorált, és számos keresztény vonatkozású művet is írt. *A Rabbi Talks with Jesus* (Philadelphia, 1993) számos nyelvre lefordították. Együttműködött keresztény és muszlim kutatókkal is. Kiadója: *Judaisms and their Messiahs in the Beginning of Christianity*. New York, 1987 **Művei:** *The Mishnah: A New Translation*. Yale UP. 1986. *Comparative Midrash: The Plan and Program of Genesis Rabbah and Leviticus Rabbah*. Scholars, 1986. *Judaism and their Messiahs in the Beginning of Christianity*. Cambridge UP., 1986. *The Oral Torah: The Sacred Book of Judaism*. Harpers and Row, 1985. *The Tosefta*. Translated from the Hebrew. NY., 1977-1980. kKtav. II-VI. *The Torah in the Talmud. A Taxonomy of the Uses of Scripture in the Talmuds. Tractate Qiddushin in the Talmud of Babylonia and the Talmud of the Land of Israel. I. Bavli Qiddushin Chapter One*. Atlanta, 1993.: Cambridge University Press. *Handbook of Rabbinic Theology: Language, System, Structure*. Leiden , 2003: E. J. Brill. *Talmudic Hermeneutics The Talmud of Babylonia. An Academic Commentary*. Atlanta, 1994-1996, *An Introduction to Judaism* (Belmont 2003); *Judaism: An Introduction* (London/NY 2002).

Newman, John Henry, 1801 London – 1890 Edgbaston, Anglia - Teológiai tanulmányait 1817-ben az oxfordi Trinity College-ben kezdte és tanult, 1822–1845 között az Oriel College-ben is. Aktívan kapcsolódott az Oriel College csoportjához 1820-tól, amelyből az anglikán szubjektívizmust meghaladni akaró vallási megújulási mozgalom nőtt ki. az anglikán egyház papjává szentelték 1825-ben, plébános volt Oxfordban 1828–1843 között, az Oxford-mozgalom (teológiai reformmozgalom) tagja 1833-tól és vezető

személyisége. Igen termékeny író, aki 1833–1841 között a mozgalom 90 röpiratából (*Tracts for the Time*) 24-et írt, ezekben hangsúlyozta a püspöki hatalom apostoli eredetét és jelentőségét a hívő gyakorlat számára, küzdeni kezdett az államegyházi konstrukció ellen és tiltakozott az állami beavatkozás ellen az egyház életébe és liturgiájába. Patrológiai sorozatot kezdte kiadni 1836-ban, de ezzel kritikák kereszttüzébe került és elszigetelődött az angol katolikus mozgalomtól. 1840-ben egy tanulmányában keményen bírálta az angol egyház Rómával történt szakítását. Egy 1941-ben megjelent vitairata, azt akarja tisztázni, hogy az anglikán egyház katolikus vagy protestáns-e, és egy középutas elképzelést fogalmazott meg. Ezt egyaránt támadták az anglikán egyház protestáns képviselői és a katolikusok, 1845-ben, a vita végén ~ átlépett a katolikus egyházba. 1846–1847-ben teológiai tanulmányokat folytatott Rómában, 1847-ben oratoriánus szerzetes lett, pappá szentelték. 1848–1849-ben Maryvale-ben, Londonban és Birminghamben oratóriumot, 1858-ban Dublinban új katolikus egyetemet alapított. Apologetikus és missziós beállítottságának támogatására laikus társaságot is alapított, de a laikusok tevékenységét másodlagosnak tartotta és emiatt ellentétbe került a katolikus teológia professzorával és püspökével. Összeütközésbe került az I. vatikáni zsinat dogma-definíciójával a pápai tévedhetetlenségről, amit végül elfogadott, csak nem tartott aktuálisnak. 1879-ben XIII. Leó pápa bíborossá nevezte ki. Utolsó munkái közé tartozott a Szentlélekről írt műve, amelyben azt is kijelentette, hogy a Biblia az egyház könyve. A 20. századi egyház teológiai fejlődésére nagy hatással volt. **Művei:** *Uniform edition*. 37 kötet. London 1868–1881 (= Westminster – Maryland 1966–1974); WEISS, A. (szerk.), *Worte des Kardinals John Henry Newman*. Zürich 1970; KARRER, O. (ford.), *Christliches Reifen. Texte zur religiösen Lebensgestaltung*. Zürich ²1976; BIEMER, G. – HOLMES, J. D. (szerk.) *Gott – das Licht des Lebens. Gebete und Meditationen*. Mainz 1987. **Irodalom:** RICKABY, J., *Index to the Works of John Henry Cardinal Newman*. Westminster 1977; BLEHL, V. F., *John Henry Newman. A Bibliographical Catalogue of his Writings*. Charlottesville – Virginia 1978; *Cause of Canonization of the Servant of God John Henry Cardinal Newman (1801-1890), Founder of the English Oratories positio super virtutibus*. 2 kötet. Roma 1990.

Newsom, Carol 1948? USA? Birmingham-South Coll AB 1971. Harvard MTS 1975. Harvard Egyetem PhD. 1982. Tanított Emory Egyetem 198-82. Szakterülete a Héber Biblia. **Művei:** *Women's Bible Commentary*. Westminster/John Knox 1992. Harper's Bible Commentary kiadója. Harper and Row 1988. *Songs of the Sabbath Sacrifice: Critical Edition*. HSS 27. Scholars, 1985.

Nicetas, Nikétász, Remisana 413 – ?. Itália - A mai Szerbia területén élt püspök. Műve a tanítások hat könyve, amelyekből csak öt maradt fenn – ezekben a hitvallást magyarázza. Angol kutatók neki tulajdonítják a *Te Deum laudamus* kezdetű himnuszt, de a 8. sz-i kéziratok Ambrust, Ágostont és Hilariust is szerzőként jelölik meg. (Valószínűleg sokkal korábbi ez a himnusz és Észak-Afrikából származott.) Vö. BURN, A .E., *Niceta of Remesiana His life and Works*. Cambridge 1905.

Nicetas Bizantinos, Bizánci Nikétász, 9. sz. Görögország - Bizánci polemikus teológus. Életéről nem sokat tudunk. III. Mihály (842–867) császár kortársa, az ő parancsára írt levelet az iszlám ellen. Ezt a munkáját használták a Korán elleni érvelésben éveken

keresztül, amely valószínűleg a Koránnak egy görög fordítására utalt vissza. Megvédte a khalkedoni hitvallást az armeniai eretnekséggel szemben, és küzdött a latin hitvallási kiegészítés (a „Filioque”) elismertetéséért. **Művei:** *Polemik gegen die christologische Lehre der armenischischen Kirche: Elenchos kai anatrope tes staleises epistoles ek tu archontos tes Armenias epi diabole tes orthodoxu hemon pisteos kai tes hacias kai oikumenikes tetartes synodu, ex epitropes tu philochristu kai eusebestatu basileos*: MPG 105, 588–665; *Polemik gegen die Lateiner: Kephalaia syllogistika ... kata ton dyssebos kai atheos en te theio Symbolo prostithemenon ... peri tu hagiou zoarchiku kai theiou pneumatos: Serapheim Pisidios, Biblion kalumenon rantismu steliteusis*. Leipzig 1858. 236–248; HERGENRÖTHER, J., *Monumenta Graeca ad Photium eiusque historiam pertinentia*. Leipzig 1869. 84–138.

Nicklas Tobias 1967, Teológiai doktorátusát Regensburgban szerezte 2000-ben ugyanott habilitált 2004-ben. Nijmegenben tanított 2005-2007 újszövetségi szövegmagyarázatot. 2007-től a szövegmagyarázat és hermeneutika professzora Regensburgban. Vendég előadás Leuven (Belgien) Kolozsvár (Rumánien), vendég tanár 2009-ben Jeruzsálem Dormitio Apátság, Tanított Dél-Afrikában Pretoriában is. 30 előadást tartott konferenciákon és tudományos publikációnak száma 150 fölött van. Művei: *Ablösung und Verstrickung. „Juden“ und Jünergestalten als Charaktere der erzählten Welt des Johannesevangeliums und ihre Wirkung auf den impliziten Leser* (RStTh 60), Frankfurt/Main u.a. 2001. „*Die Worte der Prophetie dieses Buches“: Offenbarung 22,6-21 als Schlussstein der christlichen Bibel Alten und Neuen Testaments gelesen* (BThSt 62), Neukirchen-Vluyn 2003. *Das Petrusevangelium und die Petrusapokalypse. Die griechischen Fragmente mit deutscher und englischer Übersetzung* (GCS NS 11; Neutestamentliche Apokryphen 1), Berlin – New York 2004. *New Testament Manuscripts. Their Texts and their World* (Texts and Editions for New Testament Study 2), Leiden – Boston 2006. *Das Evangelium nach Petrus: Text, Kontexte, Intertexte* (TU 158), Berlin – New York 2007. *Gospel Fragments* (Oxford Early Christian Gospel Texts), Oxford 2008.

Nicolaus, Cusanus, 1401 Kues – 1464 Todi, Itália - Filozófus, pápai követ, bíboros. 1414-ben Heidelbergben filozófiát, 1417-ben Padovában jogot, matematikát és asztronómiát tanult. 1423-ban jogi doktorátust szerzett, 1425-ben Kölnben teológiát tanult, itt foglalkozott először Pseudodionysius Areopagita írásaival és itt ismerkedett meg Albertus Magnusszal. 1427-ben Koblenzben kanonok lett, 1435-ben pappá szentelték, 1426-ban Orsini bíboros titkára lett. 1428–1435 között jogot tanított a löweni egyetemen. 1432-ben a trieri érsek képviselője volt a baseli zsinaton, a „Consilium supra papam” elvet nem vallotta. 1437-ben Konstantinápolyban tárgyalt a görögökkel az unióról. 1450-ben német birodalmi legátus lett, 1458-ban lemondott a püspökségéről és Rómába költözött. Az egyház megújításának tervein dolgozott, sokat foglalkozott a jogi források kutatásával. Egyik legismertebb műve a *De docta ignorantia*, amelyben azt állítja, hogy Jézus Krisztus személyében az igaz embert és az igazi Istent ismerhetjük meg. **Művei:** FABER STAPULENSIS, J. (szerk.), *Nicolai Cusae Cardinalis Opera*. Paris 1514, reprint: Frankfurt a. M. 1962.

Nida A. Eugene 1914, Oklahoma USA OK -, A nyelvészeti bibliafordító teória kifejlesztője. 1936-ban görög nyelvből BA diplomát kapott a Kalifornia Egyetemen Los Angelesben, uo két évvel később Master végzettséget szerzett az újszövetségi görög nyelvből. PhD-fokozatot nyelvészetből szerzett 1943-ban, a Michigani Egyetemen. 1943-tól az Amerikai Bibliai Társaság tagja (ABS) és nyelvésze. Az Egyesült Bibliai Társaság (UBS) és a Vatikán közös, egész világra kiterjedő bibliafordító projektjének egyik vezető alakja. 1943-1985 között az Amerikai Bibliatársulat fordításokért felelős vezetője volt, 1947-1990 között pedig a Bibliatársulatok Világszövetségének fordítói konzultánsaként mintegy 85 országban felügyelt fordítási programokat (köztük az új magyar protestáns bibliafordítást). E programok keretében a Bibliát több mint 200 nyelvre fordították le. Az amerikai indiánnelvezetők leírása közben szerzett strukturális nyelvészeti tapasztalatai vezették el kommunikációközpontú fordításelmélete, az ún. dinamikus, majd később funkcionális ekvivalencia elméletének megalkotásához. A funkcionális ekvivalencia-elmélet képessé teszi a fordítót a fordítandó szöveg jelentésének és szellemiségének megragadására anélkül, hogy az eredeti nyelv szerkezetéhez túlságosan kötődne. E fordítástechnika által a Biblia üzenetét világosan lehet kommunikálni az adott idegen nyelven, mégpedig könnyen érthető nyelvváltozatban és stílusban. **Művei:** The Bible Translator – (folyóirat 1949-től, alapító szerkesztő) Toward a Science of Translating – (Brill, 1964), The Theory and Practice of Translation – (Brill, 1969, C.R. Taberrel közösen), From One Language to Another - (Nelson, 1986, Jan de Waarddal közösen), The Greek–English Lexicon of the New Testament: Based on Semantics Domain (UBS, 1988, Johannes P. Louw-val közösen). Magyarul: Jan de Waard-Eugene A. Nida Egyik nyelvről a másikra. Funkcionális ekvivalencia a bibliafordításban, Ford. Pecsuk O. Budapest: Magyar Bibliatársulat-Kálvin Kiadó, 2002.

Niebuhr Karl-Wilhelm 1956 Neuruppin, Németország. – Evangélikus teológiát tanult 1975-1981 Wittenbergben, tudományos asszisztens 1981-1985 Traugott Holtz mellett az Újszövetségi tanszéken doktorált Halleban 1986 –ban. Lelkész 1983-1986, második teológiai vizsgája lelkész avatás. Tudományos munkatárs 1986-1994 majd habilitáció 1991. Ösztöndíj 1992-1993 Cambridge Egyetem Anglia Drezdában tanít 1994-1996 biblikus teológiát. Jénában Újszövetség professzor 1997-től. Szakterülete hellenista zsidóság és Újszövetség, jakab levél kommentár, katolikus levelek.

Művei: Gesetz und Paränese. Katechismusartige Weisungsreihen in der frühjüdischen Literatur Tübingen, 1987. Heidenapostel aus Israel. Die jüdische Identität des Paulus nach ihrer Darstellung in seinen Briefen. Tübingen, 1992. Grundinformation Neues Testament. Eine bibelkundlich-theologische Einführung, hg. v. K.-W. Niebuhr Göttingen, 2000. Frühjudentum und Neues Testament im Horizont Biblischer Theologie. Mit einem Anhang zum Corpus Judaeo-Hellenisticum, Tübingen, 2003. Philo und das Neue Testament. 1. Internationales Symposium zum Corpus Judaeo Hellenisticum Novi Testamenti, hg. v. R. Deines und K.-W. Niebuhr, WUNT 172, Tübingen 2004. Das Alte Testament als christliche Bibel in orthodoxer und westlicher Sicht. Zweite europäische orthodox-westliche Exegetenkonferenz im Rilakloster vom 8.-15. September 2001, hg. v. I.Z. Dimitrov, J.D.G. Dunn, U. Luz und K.-W. Niebuhr, WUNT 174, Tübingen 2004

Niederwimmer, Kurt 1929. Bécs Ausztria – Teológiát tanult Bécsben és habilitált 1962-ben. Tanított a Bécsben 1973-tól az újszövetség tanszéken. Meyershen Kommentar társkiadója. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** Die Diadache KAV 1. Vandernhoeck and Ruprecht 1989.1993. Askese und Mysterium Vandernhoeck and Ruprecht 1975. Jesus Vandernhoeck and Ruprecht 1968. Der Begriff der Freiheit im Neuen Testament. de Gruyter, 1966.

Nielsen, Kirsten 1943. Svedborg Dánia - Aarhus Egyetem 1970 Licenciátus, 1976. ThD Tanított Aarhus Egyetem 1971- Szerkeszti a vallástudományi lapot Regionsvidenskabeligt Tidsskrift 1983-84. Szakterülete a Héber Biblia. **Művei:** Yahwh as Prosecutor and Judge. Sheffield, 1978. There is Hope for Tree. The Tree as Metaphod in Isaiah. Scheffield, 1989.

Niemann Hermann Michael 1948 Németország - Evangélikus teológiát tanult 1967-1972 Rostockban és Berlinben. 1972 első teológiai vizsga 1972-1976 tudományos asszisztens Rostock, valamint héber nyelvi lektor is. 1980 teológiai doktorátus. 1976-1990 tudományos asszisztens. 1991 Habilitáció. 1991 Ószövetségi tanszéken tanított Rostockban. 1992 Egyetemi tanács tagja. 1993 Hamburgban tanított. 1993 Rostock, 2000 Jeruzsálem Dormitio apátság, valamint Rómában St. Anselm bencés apátságban. 2000 Bonnban a német kutató társaság tagja. 2000 Fin tudományos Akadémia tagja Helsinki. 2000 Heidelbergben tanít bibliai archeológiát. 2002 Imést Jeruzsálemben a Dormitio apátságban tanított. Ásatások szakértője a Zora-Eshtaol régióban 1995-ben. Ugaritban 1996-97 Galileai ásatások 1996-ban, Megiddó 1998-2000 Szakterülete Izrael történetének politikai és vallási vonatkozásai a szír-palesztin korszakban Bibliai archeológiából a vas kor. **Művei:** Untersuchungen zur Herkunft und Geschichte des Stammes Dan. Diss. theol. Rostock 1980. Die Daniten. Studien zur Geschichte eines altisraelitischen Stammes. Göttingen, 1985. Stadt, Land und Herrschaft. Skizzen und Materialien zur Sozialgeschichte im monarchischen Israel. Habilitationsschrift, Theologische Fakultät der Universität Rostock, 1990. Herrschaft, Königtum und Staat. Skizzen zur soziokulturellen Entwicklung im monarchischen Israel. Tübingen 1993

Nigosian, Solomon A., 1932. Egyiptom - McMaster Egyetem Kanada MA 1970. PhD 1975. Tanított York Egyetem Kanada 1971-73. Lektor Toronto Egyetem 1972- Ontario Coll-ban tanított 1978-79 között. Szakterülete a héber Biblia, szemita nyelvek, szövegek és feliratok. **Művei:** Judaism. Thorsons, 1986. Occultism in the Old Testament. Dorrance, 1978.

Nigri, Petrus 1434 Kaaden – 1483. Hebraista. Dominikánus szerzetes Tanulmányait Montpellier, Salamanca és Freiburg egyetemeken folytatta, majd Ingolstadtban tanított. 1452-ben Eichstadtban lépett a dominikánus rendbe. Filozófiát Lipszében tanult, 1459-ben Freiburgban számos tézisét megvédte, majd rendje Bolognaba küldte tanulni két év múlva pedig teológiát kezdett tanítani. 1465ben Kölnben tanít, 1467-ben Ulmban tűnik fel, 1469-1470 között Eichstadtban prior. 1474-ben Regensburgban tanított teológiát, 1478-ban pedig ószövetségi szövegmagyarázatot tanított. 1473–74 Budán volt Mátyás király meghívására, 1481-ben a budai egyetem rektora lett. Már itt is prédikált a zsidóknak, de főleg Regensburgban és Wormsban és Frankfurtban buzgólkodik zsidó-

keresztény vitákban. Nemcsak Aquinói Tamással polemizált, hanem vezetője volt a 15. sz.-i zsidóellenes mozgalomnak is, mely a zsidókat meg akarta téríteni. Számos szöveget, például a tíz parancsot héberből latinra fordította. Írt héber nyelvtant is. Számos vallási vitát szervezett Regensburgban, Nürnbergben; 1475 regensburgi prédikációja megjelent „*Tractatus contra Iudeos*” Esslingen, 1475, címmel. Kiváló héber nyelvismerettel rendelkezett és elismert hebraistának számított. *Commentatio de primis linguae Hebraicae elementis* Altdorf, 1764. **Irodalom:** *B. Waldse Christliche Hebraisten Dtl. Am ausgang de MA Mt 1916 St Heseck: Philosophia Petrus Nigri Friburg 1920*

Nikel, Johannes, 1863 Sohrau – 1924 Breslau. Németország - Katolikus ÓSz-kutató. Keleti nyelveket és teológiát 1881–1884 között Breslauban és Würzburgban tanult, 1886-ban diplomát szerzett. Pappá szentelték, 1886–1990 között Rosenberg és Königshütte plébániáin lelképásztori munkát végzett. 1890–1897 között Leobschütz, Neisse és Breslau gimnáziumaiban tanított. 1897-ben habilitált és Breslauban tanított docensként, 1900-ban az egzegézis tanára lett. 1907-től a Biblikus Bizottság tagja, 1913-tól kanonok, 1921-től apát Breslauban. Az ő korában robbant ki a vita az egzegéták között a katolikus tanítás és a modern egzegetikai felfedezések témájában. Az ÓSz-i kutatásban a közel-keleti expedíciókat szorgalmazta. Lapot alapított a Biblia tudományos kérdéseinek vizsgálatára *Biblische Zeitfragen* címmel, és egy kommentár-sorozatot is szerkesztett *Exegetisches Handbuch zum AT*. Münster 1911. **Művei:** *Die Lehre des AT über die Cherubim und Seraphim*. Breslau 1890; *Socialpolitik und sociale Bewegungen im Altertum*. Würzburg 1892; *Der Monotheismus Israels in der vorexilischen Zeit*. Frankfurt 1893; *Allgemeine Kulturgeschichte*. Frankfurt 1895; *Das Geschichtswerk Herodots im Lichte der Assyriologie*. Frankfurt 1896; *Bibel und Babel*. Frankfurt 1903; *Genesis und Keilschriftenforschung*. Frankfurt 1903; *Zur Verständigung über 'Bibel und Babel'*. Frankfurt 1903; *Alte und neue Angriffe auf das AT*. Frankfurt 1908; *Die Glaubwürdigkeit des AT im Lichte der Inspirationslehre und der Literarkritik*. Münster 1908; *Neue Quellen zur ältesten Gesch. der jüd. Diaspora*. Münster 1906; *Der Ursprung des at. Gottesglaubens*. Münster 1908; *Das AT im Lichte der altorientalischen Forschung*: 1. *Die bibl. Urgeschichte*. Münster 1909; 2. *Moses und sein Werk*. Münster 1909; 3. *Gesch. Israels von Josua bis zum Ende des Exils*. Münster 1910; 4. *Die Patriarchengeschichte*. Münster 1912; 5. *Gesch. Israels vom Exil bis Christus*. Münster 1916; *Der geschichtliche Charakter von Gen 1-3*. Münster 1909; *Das AT und die vergleichende Religionsgeschichte*. Münster 1911; *Das AT und die Nächstenliebe*. Münster 1913; *Die Verwendung des AT in der Predigt*. Münster 1913; *Der Hebräerbrief*. Münster 1914; *Einl. in das AT*. Münster 1917; *Ein neuer Ninkarrak-Text*. Münster 1918; *Auswahl at. Texte*. Münster 1919; *Bibl. Archäologie*. Münster 1919; *Die Pentateuchfrage*. Münster 1921; HEINISCH, P. (szerk.), *Grundriß der Einl. in das AT*. Münster 1924.

Nikle, Keith F. 1933 Keokuk USA, Iowa - Tanult Texas Egyetem BA 1955. Presbyterian Theol Sem BD 1958. 1963-67. St. Lois Egyetem 1967-76. Columbia Theol Sem. 1975-83. Pittsburg Theol Sem. 1990- Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *The Synoptic Gospels: Conflict and Consensus* John Konox 1980. *The Collection: A Study in the Strategy of Paul* supl. in *Bibl. Tehol SCM* 1966.

Nikolaus, de Lyra 1270 vagy 75 Lyre (ma: La-Neuve-Lyre, Franciaország) – 1349 Párizs, Franciaország. Ferences exegéta. 1300 k. Feltehetően zsidó családból származott és később tért meg a ferences rend tagjaként Oxordban és Párizsban tanult, talán Firenzében is. A tanítás mellett számos hivatalt viselt a rendjében, de mint exegéta vált ismertté. 1322–31 megírta fő művét „*Postilla litteralis super totam Bibliam*” címmel, (Roma 1471) melyben magyarázataival a Biblia szó szerinti értelmére koncentrált anélkül, hogy annak lelki értelmét tagadta volna. Felhasználta Jeromos, Áoston, Szt. Victori András munkáit, és ehhez adta hozzá mindazt amit a zsidó magyarázóktól ismert. Erőteljes logikai kapcsolatot keresett a héber és a zsidó egzegéták között, exegetikai következtetéseiben használta Petrus Abelard dialektikus módszerét, és a héber szövegre alapozva vetette össze a két véleményét, és jól ismerte a híres rabbi Rasi glosszáit is. (RASI rövidítés Rabbi Salomon ben Isaac Troye-ból, 1105 halt meg.) Azt feltételezte, hogy ha a zsidók jobban ismerték volna az ÓSz-t és annak szó szerinti értelmét, akkor jobban értették volna a Krisztusra és az egyházra vonatkozó utalásokat is. A szöveg felosztásába némi következetességet igyekezett bevinni és nem a vizsgálandó teológiai tételek miatt osztotta fel a szöveget, hanem igyekezett egy-egy állítást nagyobb szöveg összefüggésben is vizsgálni. Áoston elképzelését követte, hogy csak a szöveg történeti értelméből lehet levonni teológiai következtetéseket, az allegorikus értelem nem lehet kiindulópont. A „*Postilla litteralis*” igen elterjedt munka volt és latinból jó részét nemzeti nyelvekre is lefordították. Ugyanakkor írt morális irányultságú un *Postilla Morasi*-t is, amely igen népszerűvé vált és ebben sokkal többet foglalkozott a szöveg spirituális értelmével. Legfontosabb alkotása *Postilla Litteralis super Totum Bibliam* (1322-1332). Ebben nem csak a héber Biblia szövegeit magyarázta, hanem a deuteró kanonikus és az apokrif könyvek egy részére is kitért. Számos esetben megkettőzte a szöveg irodalmi értelmét, amikor filozófiai nyelven definiálta a szövegben olvasottakat. Egyrészt az emberi szerző miatt, másrészt Aq. Tamást követve azt vallotta ő is, hogy az isteni szerző miatt mindenféle értelmet felvehetett a szöveg. Ez különösen érdekesen nyilvánul meg Iz 7,14 szövegének magyarázatában. 1429–31 Burgos, Pablo de Santa María püspök 1100 kritikus kiegészítést fűzött ehhez a műhöz „*Additiones ad postillam Nicolai de Lyra super Biblia*” címmel, hogy az LYRA műve körül kialakult heves vitákat feloldja. 1441 egy német ferences, Matthias Döring is megvédte Lyra postilláit. 1471–72 „*Postilla litteralis et moralis in Vetus et Novum Testamentum*” címen először Rómában jelent meg nyomtatásban, majd 1492 Strassburgban. Jelentősége, hogy felhívta a figyelmet a latin Biblia szövegének és a héber szöveg legfontosabb különbségeire a Postillákban, sőt 1333 készített egy rövid összefoglalót is erről „*Tractatus de differentia nostrae translationis ab hebraica littera in veteri testamento*”. 1309 a párizsi egyetemen lezajlott nyilvános vita eredménye a „*Quaestio disputata contra hebraeos*”, melyet 1334 k. egy ismeretlen zsidó kiegészítésekkel látott el. Ebbe a munkájába viszont az ismeretlen zsidó szerző antijudaista kiegészítéseket tűzdelt, ez a mű elterjedése után a keresztény kortársai úgy tekintettek erre a könyvre, mint a keresztény apologetika legelfogadottabb művére. 1350-1450 között hétszáz kézírata keletkezett műveinek Európában, és legalább száz kiadást értek meg művei, 1471-1641 között nyomtatásban, amely jelzi, milyen szívesen használták írásait. Az egyetemeken általánosan használt kommentár lett munkája. Arról pedig sokat írtak, hogy Luther és Calvin egzegetiai nézeteire milyen nagy hatással volt. Erasmus pedig úgy vélte, hogy Lyra tanítómestere valójában Jeromos volt. **Művei:** *Biblia Latina com Glossa Ordinaria* (bev. K. D Froehlich és T.M. Gibson) Brepols, 1992.

Irodalom: *Johannes a sancto Antonio, Bibliotheca universa franciscana* II. Madrid 1732. 388–391; *Wadding, L., Scriptorum ordinis minorum* I. Roma ³1906, reprint: 1978; SBARALEA, J. H., *Supplementum et castigatio ad scriptores trium ordinum s. Francisci a Waddingo aliisve descriptos* II. Roma 1921, reprint: 1978; STEGMÜLLER, F., *Repertorium biblicum medii aevi*. IV. Madrid 1954. és IX. Madrid 1977; SCHÖNDORF, K. E., *Die Tradition der deutschen Psalmenübersetzung. Untersuchungen zur Verwandtschaft und Übersetzungstradition der Psalmenverdeutschung zwischen Notker und Luther*. Köln – Graz 1967. 78–83; KREY, Ph. D., *Nicholas of Lyra: Apocalypse Commentary as Historiography*. Chicago, Illinois 1990.

Cusanus- Nikolaus Id. Nicolaus Cusanus

Nisius, Johann Baptist SJ, 1853 Trier – 1922 Trier. Ausztria - Katolikus egzegéta. 1872-ben Trierben végezte a gimnáziumot, majd a római Német kollégiumban folytatta teológiai tanulmányait. 1879-ben a jezsuiták osztrák tartományának tagjai közé lépett, 1884–1886 között Mariascheinban (Teplitz, Csehország) tanított a gimnáziumban. 1886-ban Innsbruckban lett tanár az ÚSz-i bibliai tanszéken, 1887-ben habilitált. 1890-ben átvette a fakultást és egzegézist tanított, majd 1895-ben keleti nyelveket is. 1898-ban kiadója lett a *Zeitschrift für katholische Theologien*nak, amelyben sok ÚSz-i kutatási eredményt közölt. 1901-ben professzor lett Grazban, a kutatás és publikálás mellett lelkipásztorkodással foglalkozott. 1904-ben társszerkesztője volt a *Kirchlichen Handlexikon*nak, biblikus cikkeket írt. Kommentálta XIII. Leó *Providentissimus Deus* (1893) enciklikáját. **Művei:** *Commentaria in Evangeliorum selectas partes ex praelectionibus Academicis ad usum auditorum. Ed. tractatu de harmonia seu historia evangelica praemissio*. Graz 1891; *Kriegsfastenpredigten Neue Fastenpredigten*. Graz 1917.

Nolan, Brian M., 1934. Cork, Írország - Dublin Egyetemen BA 1956. Angelicum Róma STL 1961. Pont Bibl. Ist. Róma SSL 1963. Fribourg Svájc STD 1975. Tanított All Hallows Coll Dublin 1970- St. Patrick's Coll. Írország 1975-76. 1990-91. Holly Cross Coll. Dublin 1979. Szakterülete a Héber Biblia és az Újszövetség. **Művei:** *The Royal Son of God: The Christology of Matthew 1-2 in the Setting of the Gosel*. Vanderhoeck and Ruprecht 1979.

Nordheim, Eckhard 1942 Wittenberg, Németország – Teológiai tanulmányait és doktorátusát 1973-ban München-ben szerezte. Habilitált 1990-ben Frankfurt-ban. Tanítani kezdett 1974-1980 Gießen-ben. 1983-tól Honorarprofessor für "Altes Testament" in Gießen. Hannover egyhzi tanács tagja 1980-1982 Hessen Nassau egyháztanács tagja. 1982-1990. Keresztény-zsidó társaság vezetője 1984-1998. Buber-Rosenzweig-Stiftung elnöke 1989-1998. 1992-től "Aschkenas. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Juden" tanácsadója. **Művei:** *Jesus von Nazareth. Dias und Texte*, Freiburg-Gelnhausen-München, 1974. *Die Lehre der Alten I: Das Testament als Literaturgattung im Judentum der hellenistisch-römischen Zeit*, Leiden, 1980. *Die Lehre der Alten II: Das Testament als Literaturgattung im Alten*

Testament und im Alten Vorderen Orient, Leiden, 1985. Die Selbstbehauptung Israels in der Welt des Alten Orients, Freiburg-Göttingen, 1992.

North, Robert 1916. Iowa City USA, IA - tanult St. Louis Egyetem MA 1939. Pont Bil. Inst Roma SSD 1954. Tanított Marquette Egyetem 1961-84. St. Louis Egyetem 1960-68. szerkesztője A Biblica 1980-tól. Elenchus Biblicus 1980-tól, folyóiratoknak. Ásatások szakértője Jerikó 1952-53. Dhiban, Jordánia 1953. Byblos Libanonban 1953. Szakterülete az Archeológia és a Héber Biblia. **Művei:** A History of Biblical Mapp Making Reichert, 1979. Archeo-Biblical Egypt (Bibl. Inst. 1967.) Ghassul 1960. Excavation Report (Bibl Inst 1961). Guide to Biblical Iran (Bibl Inst. 1956).

Norton, Gerard J., 1957 Dublin- Írország – Dublin Egyetem BA 1981. PhD szemita nyelvekből. 1987. Róma Angelicum STL Bibl. Theol 1985. Pont. Bibl. Inst. BSS 1987. LSS 1988. Ecole Biblique Jeruzsálem diploma 1988. Tanított Dublin Egyetem 1981-83. Héber és görög nyelvek tanára. Vendég professzor Ecole Biblique Jeruzsálem 1987- Eole Biblique Párizsban professzor 1987- Szakterülete a héber Biblia, szemita nyelvek szövegek és feliratok, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** Habakukk 1: An Introduction, Sample Text, and Commentary (Deutsch Bibelstiftung 1992.)

Noth, Martin, 1902 Drezda – 1968 Shivta Ném.o/Izrael. Jelentős német ÓSz-kutató. Drezdában járt gimnáziumba, majd 1921–1925 között teológiát és keleti nyelveket tanult Erlangenben, Rostockban és Lipszében, ahol Rudolf Kittel volt a tanára. 1928-ban habilitált és kiadta az izraelita személynevek vallástörténeti értelméről szóló diplomamunkáját (*Die israelitischen Personennamen im Rahmen der gemeinsemitischen Namengebung*). Tanár lett Greifswaldban és Lipszében. 1929-ben Königsbergben professzor, 1938-tól tagja lett a königsbergi szellemtudományi társaságnak. Részt vett a 2. világháborúban, közben elveszítette teljes tudományos könyvtárát és állását. A háború után családjával Halléban élt, majd Bonnban talált újabb kutatói állást és tanított. 1947–1948-ban és 1957–1958-ban rektor Bonnban. 1952-től a Palesztina-kutatással foglalkozó német alapítvány vezetője, 1959-ben az ószövetségi tanulmányok nemzetközi központjának elnöke lett Oxfordban. 1964-ben átvette a Német Evanglikus Egyház Szentföldi Ókortudományi Intézetének vezetését Jeruzsálemben. Filológiai és vallástörténeti érdeklődés vezette Izrael történetének kutatásakor is. 1930-ban *Das System der zwölf Stämme Israels* című könyvében új irányítási modellt mutatott ki az állami élet előtti Izraelben, az egyetlen szentély köré csoportosult törzsi szövetséget, amely a szichemi országgyűlésen alapult (Józs 24). Ezen alapultak az évenként visszatérő ünnepek, és a szövetségi jog is. Izrael korai állam előtti szervezettségi formájának ez a szövetségi hipotézis új megvilágítást adott, számos követő és módosító hipotézis elindítója lett, és ma már alapvető felfogásnak számít. Izrael földrajzának és országismeretének feltárása is jelentős eredményeket hozott, ahol 1954-ben ~ utazásokkal egybekötött országbemutatókat rendezett. Fontosnak tartotta a régészeti eredmények beillesztését Izrael történetének tárgyalásába, ezt József-kommentárjában és az ÓSz világról írott könyvében emelte ki. Kutatásokat végzett az egyiptomi kultúra hatásáról a palesztinaira és a sivatagi élmény feldolgozásáról a Mózes-hagyomány értelmezésében. Jelentősnek számít Pentateuchus-kommentárja. **Művei:** *Gemeinsemitische Erscheinungen*

in der israelitischen Namengebung. Greifswald 1927; *Überlieferungsgeschichte des Pentateuch.* Stuttgart 1948, ³1966; *Geschichte Israels.* Göttingen 1950, ¹⁰1986; *Geschichte und Gotteswort im Alten Testament.* Krefeld 1950; *Altes Testament*, in: BRANDT, L. (szerk.), *Aufgaben deutscher Forschung.* I. kötet. *Geisteswissenschaften.* Köln – Opladen ²1956. 3–6; *Die Religionen des alten Orients.* Köln 1956, 50–52; *Gesammelte Studien zum Alten Testament* (TB 6). München 1957, ³1966 (GSt zum AT); *Librum Josuae.* Köln 1936, in: Kittel, R. (szerk.), *Biblia Hebraica.* Stuttgart 1937.

Notker, Balbulus, magyarul: a „dadogó” Notker, 840 k. Szt. Gallen – 912 Szt. Gallen. Németország - Szerzetes és költő. A sanktgalleni kolostorba való belépése után költészettel foglalkozott, dokumentumokat másolt, könyvtáros és tanár is volt. *Casus S. Galli* című írásában IV. Ekkehard's életét írta le anekdotákon keresztül. 884 körül született nevezetes műve, a *Liber Hymnorum*, amely 50 szekvenciát tartalmazott (ebből kb. 40 valószínűleg hitelesen tőle származott). Ezek a szekvenciák ekkor épültek be az egyház évenkénti liturgikus életébe, ezekkel a himnuszokkal tették ünnepélyesebbé a liturgiát. A királyi házzal való kapcsolatából született talán legjelentősebb műve, a *Gesta Karoli Magni*. Történetiségét a gesta műfaja teszi problematikusává, valamint az, hogy III. Károly idején készült nyilvánvaló dicsőítő szándékkal, didaktikus és politikai célokat szolgált vele. A Biblia ihlette költészet korai képviselője. **Művei:** HAEFELE, H. F. (szerk.), *Notkeri Balbuli Gesta Karoli magni imperatoris* (MGH Scriptore rer. Germ. NS 12, 1959, ²1980); RAUNER, E., *Notkers des Stämmers »Notatio de illustribus viris«*. In: *Mittelateinisches Jahrbuch* 21. 1986 34–69; MIGNE (szerk.), *Martyrologium. Patrologia latina* 131. 1029–1164.

Nötscher, Friedrich, 1890 Himmelstadt, Németország - 1966 Bonn. – Katolikus teológiai tanulmányait Würzburgban és Freiburg/Schweiz és Würzburg-ban folytatta. 1912-ben szentelték pappá. 1915 –ben szerzett diplomát Würzburgban témája Isten igazságossága a fogás előtti prófétáknál. Erősen érdekelte a babiloni-asszír világ, Berlinban tanul szemita nyelveket és asszirológiát. Disszertációját a babiloni istenről Enlil-ről írta 1922 –ben 1923-ban habilitált. Würzburgban Ószövetség szakon magán tanárként kezdte 1927 , de az antimodernista pápai rendelkezések miatt el kellett hagyni a katedrát, amit elsősorban a tanítványai sínylettek meg, ez a kiszolgáltatottsága 1929-ig tartott, amikor is a Bécsbe hívták. 1935-től Bonnban tanított egészen nyugdíjazásáig 1958-ig. Itt létesített egy kis asszirológiai tanszéket is, ahol hetente rendszeresen két órát tanított. XII Pius „Divino afflante Spiritu“ enciklikájának megjelenésekor 1943-ban szkeptikus volt annak egyházi következményeit illetően. Még megírta a qumráni felfedezéseket és kisebb cikket is írt róla. Betegsége idején asszír előadásait otthonában egy- kávé mellett tartotta meg, szűk baráti körnek. **Művei:** Herausgeber: *Die Heilige Schrift des Alten Testaments, übersetzt und erklärt in Verbindung mit Fachgelehrten* herausgegeben von Franz Feldmann und Heinrich Herkenne, fortgeführt von N. (seit 1944), Peter Hanstein Verl., Bonn (»Bonner Bibel« = BB); *Die Gerechtigkeit Gottes bei den vorexilischen Propheten* (Atl. Abhdl. VI/1), Münster 1915; *Der babylonische Gott Ellil*, Berlin 1922; „Das Angesicht Gottes schauen, nach biblischer und babylonischer Auffassung, Würzburg 1924, *Altorientalischer und alttestamentlicher Auferstehungsglauben*, Würzburg 1926, *Ellil in Sumer und Akkad*, Hannover 1927; *Haus- und Stadt-Omina der Serie šumma âlu ina mêlê šakin*, Rom 1928; *Die Omen-Serie*

šumma âlu ina mêlê šakin, Rom 1929; II, 1930; Das Buch Jeremias (BB), Bonn 1934; Biblische Altertumskunde (BB Erg; Bd. III), Bonn 1940; Die Psalmen (EB), Würzburg 1947, *Gesamtausgabe*: Bd. IV, Würzburg 1959, 1-312; Jeremias (EB), Würzburg 1947, *Gesamtausgabe*: III, 1958, Bd. 395-419; Die Klagelieder (EB), Würzburg 1947, *Gesamtausgabe*: Bd. III, 1958, 395-419; Daniel (EB), Würzburg 1948, *Gesamtausgabe*: Bd. III, 1958, 593-663; Zwölfprophetenbuch oder Kleine Propheten (EB), Würzburg 1948, *Gesamtausgabe*: III, 1958, 665-851; Kohelet, Ecclesiastes oder Prediger (EB), Würzburg 1948, *Gesamtausgabe*: IV, 1959, 535-567; Josua (EB), Würzburg 1950, *Gesamtausgabe*: I ⁴1965, 559-630; Das Buch der Richter (EB), Würzburg 1950, *Gesamtausgabe*: I ⁴1965, 631-714; Zur theologischen Terminologie der Qumrân-Texte (BBB 10), Bonn 1956; Gotteswege und Menschenwege in der Bibel und in Qumrân (BBB 15), Bonn 1958; Registerband zur Echter-Bibel, Würzburg 1960; Die wichtigsten seiner Beiträge in Zeitschriften, Festschriften und Sammelwerken bis 1961 sind gesammelt in: F.N., Vom Alten zum Neuen Testament. Gesammelte Aufsätze (BBB 17), Bonn 1962; Seither: Bundesformular und »Amtsschimmel«: BZ NF 9, 1963, 181-214; Prophetie im Umkreis des alten Israel: BZ NF 10, 1966, 161-197.